

RAQAMLI IQTISODIYOT VA TADBIRKORLIK RIVOJLANISHINING GLOBAL TENDENSIYALARI

Miraxatov Mirabror Mirkozim o'g'li

Millat Umidi Universiteti, Business Administration fakulteti

Umarova Mukaddas Abbasovna

Ilmiy rahbar

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18268412>

Raqamli iqtisodiyot XXI asrning eng muhim iqtisodiy hodisalaridan biri bo'lib, u global iqtisodiy tizimning barcha jabhalarini tubdan o'zgartirmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivoji, internetning ommaviylashuvi, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar, bulutli texnologiyalar va blokcheyn kabi innovatsiyalar nafaqat ishlab chiqarish jarayonlarini, balki biznes yuritish madaniyatini ham butunlay yangilamoqda. Bugungi kunda raqamli iqtisodiyot nafaqat rivojlangan davlatlar, balki rivojlanayotgan mamlakatlar uchun ham strategik ahamiyatga ega bo'lgan yo'nalishga aylandi. Raqamli iqtisodiyot mohiyatan iqtisodiy faoliyatning ma'lumotlarga asoslangan modeli bo'lib, unda ma'lumotlar asosiy ishlab chiqarish resursi sifatida xizmat qiladi. An'anaviy iqtisodiyotda yer, kapital va mehnat asosiy resurslar bo'lgan bo'lsa, raqamli iqtisodiyotda ma'lumotlar ushbu omillarni to'ldirib, hatto ko'p hollarda ustunlik qiladi. Ma'lumotlarni to'plash, tahlil qilish va ulardan samarali foydalanish korxonalar uchun raqobatbardoshlikni ta'minlashning muhim shartiga aylandi. Raqamli iqtisodiyotning asosiy tarkibiy qismlaridan biri bu raqamli infratuzilmadir. Tezkor internet tarmog'i, 5G texnologiyalari, ma'lumotlar markazlari va bulutli xizmatlar iqtisodiyotning barcha sohalarida raqamli transformatsiyani tezlashtirmoqda. Kuchli raqamli infratuzilmasi mavjud bo'lgan davlatlar global bozorda yetakchilik qilmoqda. Elektron tijorat (e-commerce) esa raqamli iqtisodiyotning eng faol rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biridir. Amazon, Alibaba, eBay, Shopify kabi platformalar millionlab tadbirkorlarga xalqaro bozorlarga chiqish imkonini yaratdi. Bugungi kunda kichik biznes ham onlayn savdo orqali global mijozlarga yetib bora olmoqda. Bu esa iqtisodiy tenglikni oshirishga va yangi ish o'rinlarini yaratishga xizmat qilmoqda.

Fintech va raqamli moliya sohalarini ham jadal rivojlanmoqda. Mobil to'lovlar, elektron hamyonlar, onlayn banking, kriptovalyutalar va blokcheyn texnologiyalari moliyaviy tizimni tubdan o'zgartirmoqda. An'anaviy bank tizimiga kirish imkoniyati cheklangan aholi qatlamlari uchun ham moliyaviy xizmatlardan foydalanish osonlashmoqda. Bu esa moliyaviy inklyuziyani oshirib, iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Sun'iy intellekt (AI) raqamli iqtisodiyotning eng muhim drayverlaridan biridir. AI yordamida kompaniyalar bozor tendensiyalarini oldindan bashorat qilish, mijozlar xulq-atvorini tahlil qilish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va xizmat ko'rsatish sifatini oshirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Chatbotlar, avtomatlashtirilgan marketing tizimlari, aqlli logistika yechimlari biznes samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda. Katta ma'lumotlar (Big Data) esa zamonaviy iqtisodiyotda strategik ahamiyatga ega. Kompaniyalar millionlab ma'lumotlarni tahlil qilib, mijozlarning ehtiyojlarini aniq aniqlash, mahsulotlarni shaxsiylashtirish va raqobatchilardan ustun bo'lish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Big Data asosida qaror qabul qilish korxonalar uchun muhim raqobat afzalligini yaratadi. Platforma iqtisodiyoti ham global iqtisodiyotda katta ahamiyat kasb etmoqda. Uber, Airbnb, Google, Meta kabi platformalar an'anaviy biznes modellarini o'zgartirib, yangi daromad manbalarini yaratmoqda. Ushbu

platformalar nafaqat xizmat ko'rsatadi, balki millionlab foydalanuvchilarni birlashtiruvchi ekotizimni shakllantiradi. Raqamli tadbirkorlik esa aynan ushbu muhitda rivojlanmoqda. Startaplar innovatsion g'oyalar asosida yangi raqamli mahsulotlar yaratib, global bozorga chiqmoqda. IT startaplar, onlayn xizmatlar, elektron ta'lim platformalari va raqamli marketing agentliklari bugungi kunda eng tez rivojlanayotgan biznes yo'nalishlari hisoblanadi. Yoshlar o'rtasida raqamli ko'nikmalarning rivojlanishi ham iqtisodiy o'sishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Dasturlash, dizayn, data-analitika, kiberxavfsizlik, raqamli marketing kabi sohalar yangi ish o'rinlarini yaratmoqda. Shu bilan birga, masofaviy ish imkoniyatlari kengayib, odamlar istalgan joydan ishlash imkoniga ega bo'lmoqda. Biroq raqamli iqtisodiyot faqat ijobiy tomonlardan iborat emas. Kiberxavfsizlik muammolari, shaxsiy ma'lumotlarning sizib chiqishi, raqamli firibgarliklar va raqamli tengsizlik kabi muammolar ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Internetga kirish imkoniyati cheklangan hududlarda raqamli iqtisodiyotdan foydalanish qiyin bo'lib qolmoqda.

O'zbekiston ham raqamli iqtisodiyot rivojiga katta e'tibor qaratmoqda. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida elektron hukumat tizimi takomillashtirilmoqda, onlayn davlat xizmatlari kengaymoqda, IT parklar tashkil etilmoqda va startaplarni qo'llab-quvvatlash tizimi rivojlanmoqda. Elektron soliq tizimi, onlayn bank xizmatlari, raqamli ta'lim platformalari va elektron sog'liqni saqlash xizmatlari joriy etilmoqda. Bu esa fuqarolar hayotini yengillashtirib, biznes yuritish jarayonlarini soddalashtirmoqda. Shu bilan birga, O'zbekistonda raqamli savodxonlikni oshirishga qaratilgan dasturlar amalga oshirilmoqda. Yoshlar uchun IT kurslar, startap akseleratorlar va grant dasturlari yo'lga qo'yilgan. Bu esa kelajakda raqamli iqtisodiyotda faol ishtirok etuvchi malakali kadrlar yetishtirishga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot global iqtisodiy rivojlanishning ajralmas qismiga aylandi. U tadbirkorlikni yangi bosqichga olib chiqib, innovatsiyalar, samaradorlik va raqobatbardoshlikni oshirmoqda. Kelajakda sun'iy intellekt, blokcheyn, kvant texnologiyalari va metavers kabi yo'nalishlar raqamli iqtisodiyot rivojini yanada tezlashtirishi kutilmoqda. Shu bois davlatlar, biznes subyektlari va ta'lim muassasalari raqamli transformatsiyani qo'llab-quvvatlab, raqamli ko'nikmalarni rivojlantirishi zarur. Faqat shundagina global raqamli iqtisodiyotda muvaffaqiyatli ishtirok etish mumkin bo'ladi.